

Tasarım Eğitiminde Stüdyo ve Eleştiri Kültürü

Dr. Öğretim Üyesi Çağrı BULHAZ

Atılım Üniversitesi, Güzel Sanatlar Tasarım Ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, bulhaz@gmail.com

Yük. İç Mimar Burçak BULHAZ

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, bbulhaz@gmail.com

ÖZ

Türkiye de tasarım eğitiminin kurgusu, dinamik yapısı ve stüdyoların yürütülüş biçimleri nedeni ile diğer disiplinlerin konu anlatım alanlarından farklılık göstermektedir. Tasarım bölümlerinin vazgeçilmez alanları olan stüdyolar; tasarımcı adayları ile ders yürütücülerinin birlikte yol aldıkları, tasarım sürecinin başlangıç noktasından başlayıp tüm evreleriyle birlikte bu süreci deneyimledikleri alanlardır. Stüdyo ortamında eleştiri türlerinin ele alındığı bu çalışmada tasarım eğitimi açısından eleştiri olgusunun önemi vurgulanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Tasarım eğitimi, temel tasarım, stüdyo kültürü, eleştiri türleri, juri.

ABSTRACT

The editing of the design instruction, with its dynamic structure and by the execution styles, are different than the other disciplines studios by the expression ways of the subject. The studios, where are indispensable areas of the design departments; are the fields where designer candidates and course instructors create together, beginning from the starting point of the design process and experiencing this process with all their phases. In this study, which deals with types of criticism in the studio environment, the importance of criticism in terms of design education is handled.

Keywords: Design Instruction, Basic Design, Studio Culture, Criticism, Types of Criticism, Jury

GİRİŞ

Tasarım kelimesi "zihinde canlandırılan biçim, tasavvur; bir sanat eserinin, yapının veya teknik ürünün ilk taslağı, tasar çizim,(tasarım); bir araştırma sürecinin çeşitli dönemlerinde izlenecek yol ve işlemleri tasarlayan çerçeve" olarak açıklanmaktadır (Türk Dil Kurumu Sözlüğü). Klasik eğitim sistemi olan sınıfların yerini, tasarım eğitiminde stüdyolara bırakılmaktadır. Stüdyolarda tasarımın yapılacağı olgunun belirlenmesi, öğrenciye hangi metot ile aktarılacağı ve konunun aktarımı yapılırken de öğrencilerin birikimlerinde bulunan bilgiler ile yeni kazanılmış bilgilerin sentezlemeleri yapılmaktadır.

Tasarım, soyut bilginin somut bilgiye dönme sürecidir. Tasarım eylemi, analiz ile başlayıp sentez ile biten lineer bir sürece sahip olmayan, aksine bir problemin çözme sürecidir ve bu süreçte, gelişmeler olabileceği gibi duraklamalar ve dönüşümler gerçekleşebilir. Tasarım problemlerinin tek bir çözümlenmesi yoktur. Tasarımcının kabul ettiği çözümler demeti bulunur. Bu nedenle tasarım süreci ve tasarım düşüncesinin üretimi birçok farklı temsillerle, geliştirme aşamalarıyla ve değerlendirmeleriyle kurgulana bilinir (Ledewitz 1985,2-8).

Tasarım eğitim sisteminin farklı, ayrıcalıklı ve özgün kılan olgu, tasarım eğitiminin içeriğinin yaparak-deneyimleyerek öğrenme sistemidir (Schön 1985,89). Dolayısıyla tasarım eğitim sistemi öğrencinin kişisel deneyimi üzerinden öğrenmesini sağlar. Gerçek

problemlerin ve durumların simule edilmesi ve yaparak öğrenme deneyimi üzerine kurulu bir sistemdir.

Tasarım Eğitiminin kalbi olarak değerlendirilen stüdyolar, gerek ilgilendiği problem türleri, gerek öğretim metotları, gerekse de iletişim biçimi ile konvansiyonel eğitim mekânlarına göre belirgin farklılıklar göstermektedir. Tasarım stüdyolarının, kendine özgü farklılaşan doğası gereği, gerek öğrenciler, gerekse yürütücüler için sosyal süreçlerle tanımlanabilen bilgi işleme sürecinde düşüncelerin özgürce dışavurumunu ve paylaşımını sağlayan bir çevre yaratması gerekir (Coyne, Snodgrass ve Martin 1994,113-125).

Tasarım stüdyoları; tasarım bilgilerinin üretildiği, tartışıldığı ve geliştirildiği ortamlardır. Stüdyolar Gökmen'e göre, "yaratıcı bir kişinin çalışma yeri" olarak tanımlanmaktadır. Tasarım stüdyolarında yürütücülerin ve öğrencilerin birbirleri ile iletişim içinde oldukları, düşünce ve tasarım ürettikleri, tartıştıkları bir ortamdır. Yürütücüler, öğrenciler ve yaşanan süreçler (fiziksel ortamlar, farklı içerikteki konu, yer ve tasarım problemlerini içeren) tasarım stüdyolarının elemanlarını oluşturur (Gökmen, Süer 2003,4-7). Tschumi, Berman'a (Tschumi, Berman 2003, 196) göre stüdyolar, araştırma ve ortaya çıkan her türlü tasarım dilinin, düşüncenin sürekli olarak test edilmesi için hızlandırıcı etkisi olan laboratuvarlardır. Stüdyo ortamındaki öğretim; özgür düşünmeyi sağlayan karşılıklı bir eylem olarak nitelendirilmekte olup; öğrencilerin eleştirel analiz ve araştırma süreçlerinin de tasarlama eylemini kavratıldığından söz etmiştir. Ledewitz'e göre de tasarım stüdyoları öğrencilerin yeteneklerini geliştirdikleri, pratik olarak uygulamayı ve mimari olarak düşünmeyi öğrendikleri ortamlar olarak tanımlamıştır. Tasarım yapmayı öğrenme sürecinde bütün bunları aynı anda öğrenmek ve bir araya getirebilmek çok önemlidir (Ledewitz 1985,2-8) .

Stüdyolarda tasarım bilgilerinin üretilmesi, birikim halinde bulunan bilginin dönüştürülmesiyle gerçekleşir. Öğrenme ortamında gerekli bilginin üretimi, bireyin geçmiş deneyimleri, kişiliği ile ilişkili olduğu kadar tasarım kültürü ve tasarlanacak ürünle de bağlantılıdır. Tasarım stüdyoların temel prensibi, fikirlerin ve düşüncelerin dayandığı temel kavramın ön planda tutulmasıdır. Tasarım bilgilerinin üretilmesinin başlangıç seviyesinde şekillenen düşünceler daha sonra kavramsallaşarak temalaşır. Farklı seviyedeki bir tasarım stüdyosunda, öğrencilerin kendi tasarım fikirlerinin, kavramlarının veya temalarının araştırılması ve gerekli tasarımsal bilgiyi edinmesi gereklidir (Kara 2007,60).

Tasarım stüdyoları ideal öğrenme ortamlarıdır. Stüdyo sistemi ifade edilebilirlik aktivitesinin temeli üzerine inşa edilmiş, önemli deneyimlerin elde edildiği sistemdir. Tasarım stüdyosu, öğrencilerin yeteneklerini geliştirebildikleri ve tasarım hakkında kendi fikirlerini açıklayabildikleri ortamlardır (Shaffer 2002; Ketizmen 2003) .

Tasarım stüdyolarının amacı yaratıcılığın ortaya çıkarılması, tüm duyuşsal ve duşünsel pratiklerin (akıl, göz ve elin) birlikte çalışma yeteneğinin geliştirilmesi, akademik yıl içinde diğler derslerden elde edilen biçimsel, mekânsal ve strüktürel bilgilerin özümşenerek, tasarım çözümleri yaratmaktır. Bu nedenle çağımızda yaşanan değışimler tasarım stüdyolarının yeni yöntemlerle kurgulanmasına neden olmaktadır (Erzen 1976; Dostoğlu 2004). Bu yeni yöntemler ile kaçınılmaz değışim ve yenilenme ihtiyacı; tasarım yöntemlerini, dolayısıyla da tasarım stüdyolarını sürekli sorgulanır hale getirmektedir. Tasarım eğitiminin tarihsel süreci bu anlamda incelendiğinde eğitim bünyesinde gerçekleşen değışimlerden en çok etkilenen alanlar tasarım eğitiminin bel kemiğini oluşturan tasarım stüdyolarıdır. Tasarım stüdyoları günümüzdeki eğitim anlayışına ulaşana kadar tarihsel süreçte birçok değışim geçirmiştir.

Tasarım stüdyolarının tarihsel süreç içinde geçirmiş olduğu değışimleri incelemek gerekirse, tasarım eğitimindeki usta çırak ilişkisi ile başlamaktadır. İlk karşımıza çıkan usta- çırak ilişkisi altındaki tasarım eğitimi sürecinde bir mimarlık okulunun varlığının olmadığı ve dolayısıyla tasarım stüdyosunun bulunmadığı bir dönemdir. Bu dönemde

zanaatkâr olarak karşımıza çıkan mimarlar, usta-çırak ilişkisi içinde yetiştikleri bir dönem olarak tanımlanmaktadır (Uluoğlu 1990, 2-3). Dönemin tasarım anlayışı ustanın uygulamayı yaparken, çırağın ustasını izlemesi ve ona yardım etmesi ile gerçekleşen bir süreç olarak değerlendirilir ve usta çırağının üstünde mutlak üstünlüğe sahip olduğu vurgulanır (Ciravoğlu, 2003, 43-47). Bu dönemi birinci dönem olarak ele aldığımızda ikinci dönem Fransız Kraliyet Akademisinin kuruluşu ile başlar. İlk bağımsız mimarlık okulu olan Fransız Kraliyet Akademisinin mimarların geleneksel eğitim sisteminden kopmasının temeli olarak kabul edilmesi bir dönüm noktasıdır. Bu eğitim sistemi, modeli yeni bir çığır açmasına rağmen aynı zamanda zanaat eğitiminin usta-çırak ilişkisini korumuş ve öğrencilere teorik eğitimin yanı sıra akademinin dışında bir akademisyenin (ustanın) stüdyosunda tasarım çalışmalarına devam edilmiştir (Schön 1985, 89; Uluoğlu 1990, 31-34).

Ecole des Beaux-Arts eğitimi ile uygulamaların okul ile birlikte yürütüldüğü ve stüdyonun tasarım eğitimi ile kurumsallaştığı dönem ise üçüncü dönem olarak incelenir. 19.yy. 'da Paris'te kurulan Ecole des Beaux-Arts klasik bir sanat akımıdır. Académie des Beaux-Arts olarak kurulan okulun daha sonraları resim-heykel ve mimarlık olarak iki ayrı bölüme ayrıldığı bilinmektedir. Ecole des Beaux-Arts'ın mimarlık eğitiminin başlangıcı 1671 tarihine dayanmaktadır. Klasik sistemle ve mimarlık ile birlikte resim heykel gibi bölümlerle iç içe sürdürülen bu eğitim sistemi, jüri değerlendirme geleneğini başlatması açısından önem kazanmaktadır (Balamir 1995, 1511). Beaux-Arts ekolü klasik tasarım prensiplerine bağlı kalarak, özellikle de Antik Yunan ve Romalılar tarafından geliştirilmiş formlara yönelmiş, uyum, ağırbaşlılık ve düzen ön planda tutulmuştur. Beaux-Arts'da detaylar okulun müfredatıyla uyum sağlayarak ve dönemin özelliklerine bağlı kalarak çok keskin ve sofistikedir (Bridge 2017, 176).

Standart bir okulun idari şemasından farklı olarak düzenlenen sistemde, "danışman-patron" olarak tanımlanmıştır. Öğrencilerden gelen talepler doğrultusunda, yeterli sayıda öğrencinin katılımıyla gerçekleşen stüdyo çalışmaları, okuldan bağımsız bir şekilde yürütülmekteydi. Dönemin tanınmış mimarlarının ya da popüler öğretmenlerinin kendi stüdyosunu açabilmesi ve eğitime başlayabilmesi için en az yirmi öğrenciden talep gelmesi gerekliliği ile birlikte atölyedeki bir danışmana-bir patrona bağlı öğrenci sayısının yüzü bulabildiğinden dolayı eski ve yeni öğrenciler arasındaki hiyerarşik bir düzende grup tartışmaları düzenlenmekte, işbirliği önem kazanmaktaydı. Patron olarak tanımlanan danışmalar (Broadbent 1995,13), ancak akşamları kritik vermek üzere atölyelerini ziyaret etmekte ve sınırlı sürelerde gerçekleşen bu eleştiriler, tasarım çalışmalarına belirleyici bir sistematiğin içinde yön vermekteydi. Tasarım eğitiminde ayrıca jüriler de yer almaktaydı. Öğrencilerin katılmadığı jürilerde, çalışmalar değerlendirilip, yarışmalar düzenlenirdi. Jüri ve yarışma değerlendirmeleri gizli yapılır, sadece sonuçlar açıklanırdı. Öğrenci-eğitmen ilişkisi ise çıraklık düzeyindeydi (Kara 2007,41).

Beaux-Arts'ın eğitim sistemi, bazı teorisyenlere göre, birebir diyalogdan daha çok grup tartışmalarına, eleştiri ve jüri sistemine dayanırdı (Draper 1977,42, Doidge, Sara, Parnell ve Parsons 2000,25). Bu dönemde tasarım olgusu, kişinin içinde bir yetenek olarak düşünülürken; tasarım sürecinde yalnız sezgisel yöntemlerle geliştirilebileceği ve öğretilemeyeceği ön planda tutulmuştur. Beaux-Art tasarım eğitiminde sonuç ürünün tasarım sürecini tarif etmesi gerekliliğine inanılırdı. Tasarım eğitiminin önemi, sonuç ürünün üretme sürecinden daha çok ürünün kendisine yöneliktir (Uraz 1993,45).

Ecole des Beaux-Arts tasarım anlayışı günümüz tasarım stüdyolarında uygulanan yöntemle en yakın eğitim veren ve tasarım eğitiminin gelişiminde önemli rol oynayan ilk köklü sanat okuludur (Uluoğlu 1990,35). Beaux-Arts'ın eğitim sistemi, jüri değerlendirme geleneğinin çıkış noktası olup, ilk stüdyo sisteminin başlatıldığı dönem olması açısından tasarım eğitimi için büyük önem taşımaktadır (Kuhn,Udell 2001,349-352; Doidge, Sara, Parnell ve Parsons 2000, 25). Tasarım eğitiminde uzun süre adından bahsettiren Ecole des Beaux-Arts, modernist hareketin yaygınlaşması, kitleselel üretimin ve teknolojinin

gelişmesi ile zayıflamış, atölyedeki danışmana-öğretimciye bağlı öğrencilerin koşullandırıldığı ve tek taraflı bilgi akışı olduğu inancı zaman içinde eleştirilmiştir.

Dördüncü dönem olarak 20. yüzyılın başında Almanya'nın Weimar şehrinde mimari, tasarım, sanat alanlarında yeni akımlar yaratmış olan Bauhaus modern tasarım anlayışı ile disiplinler arası etkileşim içinde olmuştur. Bu etkileşim ile tasarıma yeni bakış açısı getirerek yeni yaşam biçimleri de oluşturmuştur. Mimarlığı ve sanatı bir araya getiren Bauhaus, sanat ve tasarım alanında uzmanlaşmış kadrosunu ekibine toplamasıyla önemli işlere imza attı. Günlük kullanılan eşyalardan, mobilyalara ve mimari yapılara kadar etkili olan Bauhaus ekolü ile farklı tasarımlar ve yapılar günlük hayatta yer edinmiştir (İpşiroğlu 2009,178).

Bauhaus; tasarım eğitiminin temelini oluşturan düşünce tarzı ile tasarımda yaratıcılığın bütün bileşenlerini içine barındıran ve aynı zamanda modern tasarım anlayışı ile yeniden başlayan tasarım eğitiminin temelini oluşturan bir okuldur. Bauhaus' un eğitim sistemi öğrencinin hayal gücünü, yaratıcılığını ve ifade özgürlüğünü ön plana çıkarmaktadır. Stüdyo eğitiminin önemli bir parçası olan yaratıcılık olgusu öğrencilere aşılacak üzere deneysel çalışmalar uygulanmıştır. Öğrencilerin yaptığı bu çalışmalarda belli başlı kalıplardan arınarak kendisini özgürce ifade etmesi ve yaparak öğrenmesi sağlanmıştır. Stüdyo eğitiminde yaratıcılığın ön planda tutulması öğrencilerin çalışmalara özgür ve aktif olarak katılımını sağlamıştır. Öğrencileri motive etmek için çok çeşitli eğitim yöntemi arayışı olmuş ve öğrenci ile öğretene etkileşimi ile bu etkileşimle beraber öğretim yöntemleri önem kazanmıştır (Uluoğlu 1990,36-38; Arıdağ 2005,85).

Bauhaus ekolü Gestalt algılama kuramı ile öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirerek kalıplaşmış fikirlerden uzaklaştırmış ve kendini özgürce ifade etmesi sağlanmıştır. Bu eğitim sistemi sürecinde öğrencilerin tasarlamış oldukları uygulamalarla bilimsel alanlarla bağlantılı olarak çiraklık, kalfalık ve ustalık süreçlerinden geçmektedirler (Uluoğlu, 1990,37). Bauhaus eğitim sisteminde öğrencinin aktif bırakılarak yaparak öğrenme sistematiği öğrencinin özgürce gelişmesine olanak sağlarken ayrıca kullanılan araçların temel özelliklerini keşfederek kalıplardan arınmasına olanak sağlayan bir eğitim yöntemi olarak kullanılmıştır (Dikmen 2011,1511).

Bauhaus ekolü Ecole des Beaux-Arts'dan farklı bir mimarlık eğitim sistemi oluşturulmuştur. Bu farklılık klasik düzenlemeler yerine stüdyo içinde öğrenciler özgür ve aktif kılınarak tasarım süreci içinde olması, aynı zamanda öğreticinin edilgen ve yol gösterici olarak kabul edilmesidir (Uluoğlu, 1990).

Bauhaus, Beaux-Arts gelenekçi eğitim sistemine karşı olmasına rağmen, stüdyo-tabanlı eğitim modeli temelde aynı kalarak, öğrencilerin, algısal yeteneğinin geliştirilmesi, çevresel duyarlılığının artırılması, sanatsal etkileri içermesi ve gizli ruhsal algının zenginleştirilmesini hedeflemiştir (Itten 1997,42). Bauhaus'un eğitim sisteminde, tasarım stüdyolarında çalışmalar öğrenci odaklı olarak yapılmaktaydı. Öğrencilerin günlük hayatının bir parçası haline gelen tasarım eğitiminin amacı sadece imtiyazlı sınıf için değil, her kesimden insanlar için sanat ve teknolojiyi bir araya getiren tasarımlar üretmektir. Bauhaus eğitiminde hedeflenen birinci olgu, bireysel olarak çalışan sanatçıların işbirliği içinde çalışmalarını destekleyerek, disiplinler arası etkileşim içinde tüm yeteneklerini birleştirmelerini sağlamaktır. İkinci olarak, öğrencilerin zanaat yetenekleri ile güzel sanatlar yetenekleri aynı seviyeye getirmektir. Üçüncü olarak da, endüstrinin, alanında öncü liderleriyle işbirliği içinde çalışarak, devletten bağımsız bir biçimde öğrencilerin oluşturdukları tasarımları endüstriye satabilmelerini desteklemektir. Bütün bu amaçların başında mimarlık ve endüstri için yaratıcı beyinleri geliştirerek onların sanatsal, teknik ve pratik ürünler tasarlayabilmelerine olanak sağlamak gelir (Kara 2007, 43).

Beaux-art eğitimi başarılıydı, Bauhaus eğitimi de; çünkü öncelikle amaçladıkları tasarımcı kişiliğini ve kültürünü yaratmaya yönelik çalışmışlardı. Günümüzde bu oluşumdan söz etmek pek olası değildir (Uluoğlu ,25).

Görsel-1: Tasarım Stüdyosunda Sunum

(**Kaynak:** <https://arch.yasar.edu.tr/proje-dersleri/integral-architectural-design-studio-rules-grading-criterias>)

Tasarım eğitim sistemleri tarihsel süreç içinde farklılıklar göstermiştir. Öğrencilerin yaratıcılık özelliklerini öne çıkarıcı, geliştirici ve çeşitli farkındalıkların kazandırılması için çeşitli yöntemler uygulanmaktadır. Bu yöntemler öğrencilerin yaratıcı düşüncelerini geliştirmeyi hedeflemek ile birlikte, form yaratma ve 3 boyutlu düşünebilme becerilerini kazandırmayı amaç edinmiştir. Tasarım eğitiminin, ilk dönemlerde sınırlı anlatım tekniklerinin kısa yoldan öğretilmesi benimsenirken, eğitim programları zaman içinde farklılıklar göstererek değişmiş, farklı kuram ve yöntemler tasarım stüdyosu eğitiminde kullanılmıştır. Bu bağlamda tasarım stüdyosu eğitiminde en sık karşılaşılan yöntemler dikey stüdyo, sanal stüdyolar, metafor yöntemi, evrimsel tasarım yöntemi, 9 kare G yöntemi, analiz-sentez yöntemi ve disiplinler arası uygulamalar şeklinde ifade edilebilir (Zorlu, Akgül, Erbay, Onur ve Aras 2012, 43). Günümüz literatürü tarandığında stüdyo eğitiminde uygulanan yaygın eğitim yöntemlerini düşünsel yöntemler ve biçimsel yöntemler olarak iki gruba ayırmamız mümkün olmaktadır.

Düşünsel yöntemler, öğrencinin yaratıcılığı artırılarak, yaratıcı fikirlere ve süreçlere odaklanan düşünce merkezli yöntemlerin hepsini tanımlamaktadır. Düşünsel yöntemler düşünceyi besleyerek yaratıcı kişilik özelliklerini ortaya çıkarır. Bu yöntem yaratıcı kişi aracılığı ile yaratıcı ürünün ortaya çıkmasına da olanak sağlar. Düşünsel yöntemin temelinde yaratıcılığın doğuştan gelerek, bütün insanların sahip olduğu, geliştirilebilir bir olgu olması yatar (Lowenfeld 1957; Maslow 1970, 20-27; Smith, Ward, ve Finke 1995, 271; Bennis ve Biederman, 1997, 180).

Kişinin farkında olmadığı doğuştan gelen yaratıcı gücünü düşünsel yöntemler ile düşünceyi besleyerek ön plana çıkarılmaktadır. Yaratıcı kişiler; yüksek hayal güçlerinin olması, özgün fikirler üretebilmesi ve yetenekleri ile içinde buldukları durumu ilişkilendirme becerileriyle birlikte özgün ve esnek düşünce tarzlarıyla akıcı fikirler üretmektedir. Bu kişiler aynı zamanda yeniliklere, değişimlere açık ve iraksak (ortak düşünceden hareketle farklı düşüncelere ulaşabilmeye dayalı bir düşünme becerisi) düşünme yeteneği ile birlikte problemlere karşı farklı bakış açılarıyla çözümler getiren bireylerdir. Alışılmış olanı ret eden kişiliği ile devamlı olarak yeni olanı arar ve farklı, özgün olan ürüne ulaşır. Bu bağlamda düşünsel metotlar (yaratıcı drama yöntemi, metafor yöntemi, resmi olmayan (enformal) eğitim yöntemi-oyun, nitelik sıralama yöntemi, zihin haritası tekniği, çağrışım tekniği yöntemi, altı şapkalı düşünme tekniği yöntemi, beyin fırtınası yöntemi, Scamper yöntemi, Harvey kartları yöntemi, kavram haritaları yöntemi vb.) öğrencilerin bu özelliklerini geliştirmeyi hedefler (Onur ve Zorlu 2017,547).

Resmi (usule uygun) metotlar ise, tasarlanan ürüne ve onun gelişimine odaklı olarak, yaratıcı düşüncenin nesnel dönüşümü sonucunda yaratıcı formlar üreterek; tasarımsal bir sürecin ortaya çıkartılmasıdır. Bu eğitim sürecinin sonunda öğrencinin tasarım fikirleri olgunlaşarak tasarım eğitiminin gereği olan biçim ile içerik arasındaki bağlantıyı oluşturmada ve görsel anlatımın kurgulanmasını sağlayan üç boyutlu form tasarımlarına dönüşmektedir. Kanonik, pragmatik, analogik ve tipolojik tasarım yaklaşımlarının öğretilmesinde araç olan formel tasarım modelleri, hem kendine özgü gereklilikleri yerine getirerek hem de bazı yararlı yollar sunarak farklı kombinasyonların bir arada kullanılması ile üç boyutlu düşünemeye yardımcı olur. Formel modeller, öğrencinin form tasarlama yeteneğini geliştirmek amacıyla iki ve üç boyutlu kompozisyonlarda kendine özgü, yenilikçi, esnek ve alışılmadık dışında kullanımlara imkan tanıyan ve işlevsel açıdan uygun formların oluşturulması için kullanılan yöntemler topluluğudur. Bu yöntemlere 9 kare Grid Yöntemi, Kural Tabanlı Biçim Grameri, Metin-Biçim Grameri, Genetik Algoritmalar, Evrimsel Tasarım Yöntemi, Juan Gris ve Malevich Tektoniği Yöntemi, Analitik Yöntemi, Blok Problemi Yöntemi gibi birçok örnek olarak verilebilir. Öğrencilere bir çeşit tasarımsal keşif süreci yaşatan bütün bu resmi (usule uygun) yöntemler, iki ve üç boyutlu biçimsel kompozisyon egzersizleri olarak uygulanmaktadır. (Onur ve Zorlu 2017, 549).

Stüdyo eğitimleri bu yöntemlerin aracılığı ile öğrenciyi yaratıcı düşünce ile buluşturan ve tasarımsal kurguyu sorgulamayı öğreten eğitim ortamlarıdır. Bu yöntemler öğrencilerin gerek düşünce gerekse de form dahilinde devamlılık gösterebilmesine, sıra dışı, özgün fikirler üretip-geliştirmesine, daha önceden kurulmamış ilişkiler arasındaki kurguları oluşturabilmesine, bir fikre saplanmadan diğer fikirlere rahatlıkla geçebilmesine, analiz ve sentez yeteneğine sahip olmasına, karmaşık ilişkileri kontrol altına alıp, çözümlene yeteneğine sahip olmasına ve geliştirilmesine yardımcı olmaktadır.

Bu modellerin hepsi tasarım eğitiminde tek başlarına yeterli bilgi kaynağını oluşturup öğrenciye aktaramazlar. Bütün bu eğitim modellerinin birbirleriyle etkileşim içinde bulunarak, işbirliği yapmaları ve birbirlerinin eksikliklerini tamamlamaları tasarım eğitimi açısından çok gerekli bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım eğitim sürecini çok yönlü olmasını sağlayıp, farkındalık kazandıran, tasarım sürecinin farklı yapısını öğrenmeye çalışan, öğrencilerin algılarını ve duyarlılıklarını artırıcı niteliktedir. Stüdyo eğitimlerinde kullanılan bu yöntemler öğrencileri yaratıcı düşünce ile buluşturup, farklı bakış açılarıyla tasarımlarını sorgulamayı öğretir.

Stüdyo içerisindeki öğrenci-yürütücü (eğitmen) etkileşimi çok önemli bir olgudur. Yürütücü, düşünmenin kavramsal yollarını öğretmek, öğrencinin yaratıcılık kazanmasını sağlamalıdır. Tasarım eğitiminin bütün bileşenleri yetenek, dil, mimari düşünme-açıklama ile değil deneyimlerle kazanılmalıdır. (Schön 1985)'e göre stüdyo içerisinde eğitmen, öğrencilerin tasarım süreci içinde tasarlanan ürünü kurgularken aynı zamanda tasarım yapmayı öğrenmesini sağlamalıdır. Çünkü tasarım eğitiminde 'eylemde düşünme' temel bir prensiptir ve tasarlama eylemi yapılarak öğretilir, öğrenilir.

Stüdyo yürütücüsü ya da yürütücülerinin belirledikleri bilgi aktarım yöntemlerini geliştirilerek öğrencilerin kesin bilgi yerine deneysel ve kavramsal bilgiyi birleştirmesi, farkındalığın artması, yorumlama ve anlama becerisinin kazanılması hedeflemelidir. Tasarım eğitimine yeni başlayan öğrenciler için yaparak öğrenilen ve keşfedilen kavramlar, tartışmalar, eleştiriler, kritikler, karşıtlıklar ve sorgulamalar farkındalık kazandırır (A.Özsoy ve diğerleri, 1999). Bu farkındalığı kazandırırken stüdyo yürütücüsü eleştirel ve etkili bir biçimde sadece kritik vermekle kalmaz bilgi ile desteklerler. Verilen bilgiler taleplere dönüşerek kritikleri sürekli canlı tutarak öğrenciyi sosyal metni anlamaya teşvik edilir (Gür 2017,19).

Görsel-2: Tasarım Stüdyo Örneği
(Kaynak: <http://profitnesetgune.com/main/ted-university>)

Tasarım stüdyolarındaki eğitim sistemi; bire bir veya gruplar arası bilgi ve kritik akışının olduğu bir kurguya dayanmaktadır (Ketizmen 2003,32). Tasarım eğitiminin temeli olan "yaparak öğrenme" sürecinde eleştiri çok büyük önem taşır. Eleştirinin anlamsal boyutu incelendiğinde; Grekçe (Modern Yunanca, Halk Yunancası) "Krinein: Bir söz üzerine söylenen bir söz"(Gür 2009,348) sözcüğünün anlamı ile batı dillerinde bulunan "critique" ve "criticism" kelimeleri Yunanca da "hüküm veren, jüri olarak hareket eden" olarak nitelendirilmekte olup; "kriticos" sözcüğünden türemiştir. Eleştiri sanıldığı gibi tersine ortaya konulan ürünün, aksayan noktalarını belirleyip üstünde fikir alışverişinde bulunup, ortaya konulan ürünün daha iyi olabilmesi için fikir fırtınası yaratmaktır. Eleştiri sırasında öğrencinin yanlışları olduğu kadar doğrularının da söylenmesi gerekmektedir. Bunu yaparken kişisel tasarım anlayışı doğrularının yanında genel doğruların da vurgulanması ve yanlış yapılan kısımlar üzerinde önerilerle desteklenmelidir. Anlatım dili dolambaçlı olmadan net ve anlaşılabilir ifadeler kullanılmalıdır (Yurga 2006).

Tasarım eğitimi ile ilgili gerçekleşen eleştiri türlerini teorisyenler bir başlık altında toplamışlardır. Oh ve arkadaşları (Oh, Ishizaki, Gross ve Yi-Luen Do 2012,305-308), "Mimarlık Stüdyolarında Tasarım Eleştirisinin Teorik Çerçevesi" başlıklı araştırmalarında: Masa Eleştirisi, Grup Eleştirisi, Ara Değerlendirme, Final Değerlendirme, Resmi olmayan (enformal) Etkileşim olarak stüdyodaki eleştiri ortamlarını açıklarken,

Hassanpour, Utaberta ve Usman ise, stüdyodaki değerlendirme türlerini daha geniş bir şekilde ele alarak tek başlık altında bir arada toplamıştır. Mimarlık eğitiminde değerlendirme başlığı altında toplanan bu araştırmada, Oh ve arkadaşlarının değindiği eleştiri türlerine ek olarak, Yaşıt Eleştirisi, Açık Eleştiri, Yazılı Eleştiri, Seminerler, Panel Tartışma başlıklarını da eklemişlerdir (Tok ve Potur 2016,415)

Tok ve Potur'a göre stüdyo ortamında eleştiri, Birebir Eleştiri, Grup Eleştirisi, Masa Eleştirisi, Seminerler, Panel Tartışması gibi eleştiri türleri ile sağlanabilir (Tok-Potur 2016,415) Bu eleştiri türlerini incelersek; birebir eleştiri (Hassanpour, Utaberta, Usman,2010) gibi kaynaklarda bireysel eleştiri olarak da incelenmiştir. Stüdyo yürütücüsünün öğrenciye özel olarak ayırdığı bir süre içinde karşılıklı olarak tasarım süreci (eskizler, yapılan çizimler, modellemeler ve maketler gibi) göz önünde bulundurularak dönem içinde oluşturulan çalışmanın-ürünün tasarım yaklaşımlarının üzerine konuşulmasıdır. Bu birebir etkileşim yürütücü odaklı gerçekleşmektedir.

Görsel-3: Birebir Eleştiri

(**Kaynak:** <http://www.architecture-wiwik.com/tag/crits/>)

Grup eleştirisi; bir grup öğrencinin stüdyo yürütücüsü ya da yürütücüleri ile birlikte bir masa etrafında bir araya gelerek, karşılıklı olarak öğrencilerin tasarladıkları ürünlerin süreçleri (eskizler, yapılan çizimler, modellemeler ve maketler gibi) incelenerek farklı tasarım yaklaşımları üzerinde konuşulup, tartışılmasıdır. Farklı ürünlerin, farklı bakış açıları ve farklı çözümler öğrenme olgusunu arttırmaktadır. Çoğunlukla öğrencilerin stüdyo dışında yapılan ürünlerin üzerinde konuşulduğu grup eleştirisinde verilen kritik sonrasında stüdyo çalışma ortamı ile desteklenmelidir.

Görsel-4: Grup Eleştirisi

(**Kaynak:** http://pr2011.aaschool.ac.uk/students/December_2010)

Masa eleştirisi; stüdyo çalışma süreci içinde bulunurken bir ve ya birkaç yürütücünün öğrencilerin masasına gitmesi ile gerçekleşebileceği gibi öğrencinin yürütücünün ya da yürütücülerin bulunduğu masaya gitmek suretiyle alınan eleştiri türüdür. Stüdyonun aktif çalışma sürecinde olup, bu ortamın sürekliliğini olumlu yönden etkiler. Öğrencinin düşünceleri olgunlaşırken tasarımına ait anlık görüş alış-verişi öğrenmeyi pekiştirir.

Görsel-5: Masa Eleştirisi

(**Kaynak:** Çağrı Bulhaz Fotoğraf Arşivinden- Atılım Üniversitesi)

Seminerler tasarım eğitimi destekleyici etkenler arasında yer alır. Stüdyoda; davetli konuşmacılarla olabildiği gibi stüdyo yürütücüleriyle de gerçekleştirilen seminerler, öğrenci katılımı ile gerçekleşmektedir. Tasarlanan ürün hakkında sunum odaklı olmaksızın tasarım sürecinin konuşulması ve tartışılmasıyla öğrencilerde bilgi ve deneyimin artmasını desteklemektedir.

Görsel-6: Seminer

(**Kaynak:** <http://www.arkitera.com/gorus/939>)

Tasarım sürecinin başlangıç aşamalarında ve birinci sınıf tasarım stüdyolarında tercih edilen Panel tartışmasında, öğrencilerin belirlediği ya da stüdyo yürütücüsünün-yürütücülerinin belirlemiş olduğu bir çalışmayı, hangi öğrenciye ait olduğu ifade edilmeden, tasarım hakkında konuşulması ve tartışılması ile gerçekleşen bir eleştiri türüdür. Seçilen çalışma rastgele belirlenebileceği gibi isteğe bağlı olarak da belirlenebilir. Panel tartışmalarında belirlenen çalışmaya yönelik genel eleştiri içermesi ve tartışmanın farklı bakış açıları ile öznel olmadan, dolaylı bir şekilde tartışılması, eleştirinin kişisel algılanmamasını sağlayıp, öğrenciler için faydalı olmaktadır.

Görsel-7: Açık Jüri

(**Kaynak:** <http://architecture.yale.edu/school/events/design-studio-jury-week>)

Eleştiri türleri arasında bulunan ama farklı dinamikleri içinde barındırdığı için değerlendirme yönü ağır basan jüriler, tasarım eğitiminin pedagojik oluşumlarından (Webster 2007, 23). Tasarım stüdyolarının zorunlu bir değerlendirme yöntemi olarak karşımıza çıkan jüriler tüm dünyada tasarım eğitiminin bel kemiğini oluşturmaktadır. 18. yüzyıldan (Ecole des Beaux Art) itibaren uygulanıyor olması (Carlhian 1979 & 1980; Chafee 1977; Egbert 1980; Kostof 1977 ve Middleton 1982), tasarım eğitiminin bir parçası olan jürilerin ne kadar önemli ve değişmez bir parçası olduğunu göstermektedir. Yakın tarihe dayanmayan köklü bir geçmişi olan jüriler; Ecole des Beaux Art'ta kapalı sistem olarak devam ederek akademisyenlerinin Kuzey Amerika mimarlık okullarına giderek (Esherick 1977; Anthony 1991), eğitim sistemlerinin de yansımaları oluşturmuşlardır. Aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar Bauhaus'un mülteci entelektüellerinin Amerika'ya gelmelerinin (Artun & Aliçavuşoğlu 2006) sonucunda Jüriler oluşumu açısından dönüşüme uğrayarak açık jüri sistemi tüm dünya tasarım eğitiminin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir (Tok ve Potur 2016, 418).

Görsel-8: Jüri

(**Kaynak:** http://pr2012.aaschool.ac.uk/students/December_2011)

Tasarım eğitiminde uygulanan jüri anlayışı, birden fazla yürütücünün ve öğrencinin aktif katılımıyla meydana gelen bir eleştiri sürecidir. Birçok görüş ile desteklenen jüri, yaratıcı süreci bir beyin fırtınası mantığıyla kökleri (Altaş, Çağdaş ve Özsoy 1999,14-21) Tasarım eğitiminde jüri sistemi Ecole des Beaux Art'dan bu yana uygulanmaya devam etmesi eğitimin vazgeçilmez bir parçası olduğunu gözler önüne sermektedir.

Jürilerde stüdyo yürütücülerinin farklı disiplinlerden (farklı bölümlerden, farklı fakültelerden, farklı branşlardan (disiplinlerden) vs.) uzmanlaşmış ve farklı sınıf düzeyinde bulunan öğrencilerin katılımı ile gerçekleşen tartışmalardır. Katılımcıların çeşitliliği farklı bakış açılarının oluşması ve çok bileşenli öğrenmeyi destekleyici bir eleştiri yöntemidir. Jüri öncesinde katılımcılar belirlenmekte ve yapılan çalışmaların hangi kriterlere göre not ile değerlendirileceği saptanmaktadır. Jüri sırasında öğrencinin tasarım süreci üzerinden son çalışmanın-ürünün notlandırılmadan çok öğrencinin gelişimi önem kazanır. Notlandırma yönünden daha çok eğitsel yönünün daha güçlü oluşu ve sorgulayıcı yapısı ile öğrencilerde oluşan kaygı-stresin final jürilerine göre daha az yaşandığı söylenilebilir. Final jürileri, stüdyo derslerinin dönem sonunda gerçekleştirilen ve tasarım süreci ile son ürünün değerlendirilmesine yönelik olan eleştiri ortamıdır (Tok ve Potur 2016, 419). Tasarım eğitiminin stüdyo ortamında eleştiri sisteminin içinde jürileri; açık jüri, hareketli-gezici jüri ve kapalı jüri olarak sınıflandırmak mümkündür.

Çoğunlukla oturma düzeninde gerçekleşen açık jüriler katılımcıların çokluğu, farklılığı ve çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda çok bileşenli öğrenmeyi sağladığı yadsınmaz bir gerçektir. Öğrenciler işlerini-ürünlerini basılı ya da dijital olarak sunum panosunun üzerinde sergilemesi ile dönem içinde oluşturmuş olduğu tasarım hakkında değerlendirme yapılır. Jüri üyelerinin hiyerarşik bir düzen içinde oturması sunumu yapan öğrenciler üzerinde gerginlik ve kaygı yaratabilmektedir. Jürinin yapıldığı stüdyo dışarıya açık tutularak gelen tüm katılımcıların dinlemesine olanak sağlar.

Hareketli-gezici jüri sistemi de; jüri üyelerinin ve katılımcıların da sunumu yapan öğrenciler gibi ayakta eleştirme süreci olup, bir sergi havasında gerçekleşmektedir. Jüri üyeleri, sunumu gerçekleştiren öğrenciler ve katılımcıların aynı duruş pozisyonlarında olmalarından hiyerarşik bir düzen yoktur. Bu durum sunumu gerçekleştiren öğrencilerin kaygı durumu azaltmaktadır. Stüdyo ortamında olabileceği gibi esnek mekânlarda da uygulanan bu sistem jüri üyelerinin sunumu gerçekleştiren öğrenciler ile grup etkileşimine elverişli bir ortam sağlamaktadır.

Kapalı jüri sisteminde önceden asılmış olan öğrenci çalışmaları jüri üyelerince eş zamanlı olarak değerlendirmeye alınır. Sergileme düzeninde gerçekleşen kapalı jüriler öğrencilerin sözlü sunumları olmaksızın notlandırma ile geribildirimleri yapılan bir sistemdir. Öğrencilerin çalışmalarında görsel anlatımı, görsel dili, tasarım anlayışı, tasarımın aktarılması ve ifadelendirilmesi gibi bir çok kriter gözünde bulundurularak değerlendirilir. Bu jüri sisteminde sözlü bir anlatım olmadığından öğrencilerin yaptıkları sunum paftalarında tasarımlarının kendilerini anlatmaları beklenir. Eleştirisel bir ortam olmadığından öğrencinin gelişim sürecine kapalıdır. Bu durumdan dolayı çoğunlukla final jürilerinde bu sistem tercih edilmektedir. Bir dönem içinde yapılan jüriler çeşitlilik gösterebilir. Stüdyo çalışmalarının bir dönem boyunca tasarım süreçlerinin incelenmesi ara jüriler ile gerçekleşebilmektedir.

SONUÇ

Tasarım eğitiminin en temel amacı, öğrencilerin kendi içinde var olan yaratıcı düşüncüyü ortaya çıkarılması ve geliştirilmesidir. Temel tasarım kavramları arasında ilişki vardır ve yaratıcılık bu bağlamda da belirleyici olmuştur (Resuloğlu,2012). Bu bağlamda tasarım stüdyolarında uygulanan yöntemler geçmişten günümüze sürekli olarak sorgulanmakta ve yenilenmektedir. Bu yöntemlerden bazıları öğrencilerin iki ve üç boyutlu düşünme biçimlerini artırırken, bazıları da tasarıma ilişkin tasarım dilinin öğretilmesi ile duysal ve düşünsel pratiklerin gelişimini sağlamaktadır. Tasarım eğitim sisteminin farklı kılan özellik, öğrencinin yaparak ve deneyimleyerek öğrenim görmesidir. Bu eğitim sistemi öğrencilerin kişisel deneyimleri üzerinden öğrenmelerini sağlamaktadır. Tasarım eğitiminin en önemli mekânları olan stüdyolar; eğitimde yaratıcılığı ön planda tutarak öğrencilerin çalışmalarında özgür ve aktif olarak katılımını sağlamıştır.

Tasarım eğitiminin köklü geçmişinde yer alan ve stüdyo eğitimini vazgeçilmez bir parçası olan eleştiri olgusu öğrencilerin tasarım süreci içinde kendilerini öznel yaklaşımlarıyla

ilişkilendirdiği bilgileri yeniden yorumlayarak, üretmek ve tekrar düşünmeye dönüştürerek tasarlamasına olanak sağlar.

Stüdyoda, eleştirinin öğrenme ortamına dâhil olması Ecole des Beaux Art'dan bu yana kullanılmakta olan bir eğitim sistematiğidir. Stüdyo ortamında farklı eleştiri yöntemlerinin kullanılması ile farklı bakış açıları ile tek tip kalıpların ötesine geçerek, farklı çözümler sunulması öğrencilerin ufku genişletmektedir. Tasarım eğitiminde kullanılan eleştiri türlerinin farklı avantajları olduğu gibi dezavantajları da bulunmaktadır. Bu dezavantajları tasarım süreci içinde monotonluğa girmeden her bir eleştiri türünün farklı zaman dilimi içinde kullanılması ve farklı ortamlar ile desteklenmesi ile bu dezavantajlar indirgenebilir. Tasarım eğitimi süresince, tüm eleştiri tiplerinin ve süreçlerinin, gerekliliklerine göre, yürütücüler tarafından dönüşümlü olarak kullanılması, stüdyoda monotonluğun önünü geçerek, eleştirinin cesaretlendirici ve ufuk açıcı yönünü kuvvetlendirerek, öğrenciyi motive eder ve aynı zamanda katılımını sağladığı gibi öğrenmeyi de destekler.

Kaynaklar

- A.Özsoy, G.Çağdaş, L.A. Kocagil, ve F.U. Sönmez, Mimari Tasarım Stüdyoları/Mimari Proje 3-4, (İstanbul, Stüdyo Tasarım Kuram Eleştiri Dergisi, 1999), 175.
- Ammar Tok, Ayla Ayyıldız Potur, Tasarım Stüdyolarında Eleştiri: Aktörler, Ortam, Kanallar Üzerine, (İstanbul: Megaron, 2016), 415.
- Abraham Harold Maslow, Robert Frager, and Ruth Cox, Motivation and Personality. Eds. (Harper & Row, Publishers Inc., 1970), 20-27.
- Artun, Ali. Aliçavuşoğlu, Esra. Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı, İstanbul: İletişim Yayınevi, 2009
- Anthony, Kathryn H. Design Juries on Trial, the Renaissance of the Design Studio, New York: Van Nostrand Reinhold Company, 1991
- Arıdağ, Levent. Mimari Tasarım Stüdyo Eğitiminde İletişim, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2005
- Altaş, Nur Esin. Çağdaş, Gülen. Özsoy, Ahsen. Mimari Tasarım Stüdyoları/Mimari Proje I, Stüdyo 1999
- Ayşen Ciravoğlu, Mimari Tasarım Eğitiminde Formel ve Enformel Çalışmalar Üzerine", (Yapı Dergisi, Sayı:257, 2003), 43-47.
- Aydan Balamir, Panel: Mimarlıkta Temel Eğitim Sorunları, Media: Eğitim: Kuram, Tasarım, Uygulama, (Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Güz 90/2, 1995), 1511.
- Bernard Tschumi, Matthew Berman, Index Architecture-A Columbia Book of Architecture, (MIT Press, Cambridge-Massachusetts, 2003), 196.
- Belkıs Uluoğlu, Mimari tasarım eğitimi: Tasarım Bilgisi Bağlamında Stüdyo Eleştirileri, Doktora Tezi, (İstanbul, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, 1990)
- Balamir, Aydan. Panel: Mimarlıkta Temel Eğitim Sorunları, Media: Eğitim: Kuram, Tasarım, Uygulama, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Güz 90/2, 1995
- Broadbent, Geoffrey. Architectural Education, in Educating Architects, M. Pearce and M. Toy, Eds. UK: Academy Editions, 1995
- Bridge, Nicole. Mimarlık 101: Mimari Üsluplar, Önemli Yapılar ve Ünlü Mimarlar Hakkında Bilmeniz Gereken Her Şey, İstanbul: Say Yayınları, 2017
- Bennis, Warren., Patrici, Ward Biederman. Organizing Genius: The Secrets of Creative Collaboration. Cambridge: Perseus Books, 1997
- Belkıs Uluoğlu, 'Tasarım Stüdyosuna Bir Bakış', (Planlama 88/2 http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/2998cf32d552343_ek.pdf erişitarihi: 09.10.2017), 25.
- Carlhian, Jean-Paul. History at the Ecole, (Journal of Architectural Education 34(1), 1980
- Cemal Yurga, Sanat Eğitiminde Eleştiri Sanatı, (Sanat ve Eğitim, <http://www.egitirim.gen.tr/tr/index.php/arsiv/sayi-11-20/sayi-13-sanat-ve-egitim-ekim-2006/132-sanat-egitiminde-elestiri-sanati> / Erişim: 25 Ekim 2017)
- Ciravoğlu, Ayşen. Mimari Tasarım Eğitiminde Formel ve Enformel Çalışmalar Üzerine, İstanbul:Yapı Dergisi, Sayı:257, 2003

- Coyne, Richard. Snodgrass Adrian, Martin David, Metaphors in The Desing Studio, Journal Of Architectural Education Vol.48, No.2, 1994
- Chafee, R. The Teaching of Architecture at the Ecole Des Beaux-Arts. In The Architecture of the Ecole Des Beaux-Arts, Cambridge: MA: MIT Press, 1977
- Charles Doidge, Rachel Sara, Rosie Parnell & Mark Parsons, The Crit - An Architectural Student's Handbook, (Oxford, Architectural Press, 2000), 25.
- Çiğdem Belgin Dikmen, Mimarlık Eğitiminde Stüdyo Çalışmalarının Önemi: Temel Eğitim Stüdyoları, (e-Journal of New World Sciences Academy, Volume:6, Number:4, 2011),1511.
- David Williamson Shaffer, "Understanding Design Learning/ The Design Studio as a Model for Education"(http://dws. www.media.mit.edu/people/dws/Isaweb/papers/designstudio, Elektronik Kitap, 2002), 5 Kasım 2017 tarihinde erişildi.
- Deanna Kuhn, Wadiya Udell, The Path To Wisdom, (Journal Educational Psychologist Vol:36, 2001)
- Dikmen, Çiğdem Belgin. Mimarlık Eğitiminde Stüdyo Çalışmalarının Önemi:Temel Eğitim Stüdyoları, e-Journal of New World Sciences Academy, Volume:6, Number:4, 2011
- Dilara Onur, Tülay Zorlu, Tasarım Stüdyolarında Uygulanan Eğitim Metotları Ve Yaratıcılık İlişkisi,(The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC October 2017 Volume 7 Issue 4-www.tojdac.org, 1.11.2017 tarihinde erişildi.), 547.
- Donald Alan Schön, The Design Studio. An Exploration of Its Traditions and Potentials, (London: Riba Publication Ltd., 1985),89.
- Donald Drew Egbert, Beaux-arts traditions in French Architecture, (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1980)
- Doidge, Charles. Sara, Rachel. Parnell, Rosie. & Parsons, Mark. The Crit - An Architectural Student's Handbook, Oxford: Architectural Press, 2000
- Draper, Joan. The Ecole des Beaux-Artsand the Architectural Profession in the United States: The Case of JohnGalen Howard. In Kostof, Architect, London: Universtiy of California Press,1977.
- Dostoğlu, Neslihan Türkün. Mimarlık Eğitiminde İlk Yıl Mimari Tasarım Stüdyosu:Uludağ Üniversitesi Örneği, Ege Mimarlık 47,2004
- Egbert, Donald Drew. Beaux-arts traditions in French Architecture, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1980
- Erzen, Jale Nejdet. Eğitimin Estetik Süreç Olarak Yorumu ve Mimarlık Eğitimi, Ankara: ODTU Mimarlık Fakültesi Dergisi, 1976
- Esherick, Joe. Architectural Education in the Thirties and Seventies, The Architect: The Architect: Chapters in the History of the Profession, New York: NY: Oxford University Press, 1977
- Elçin Kara, Temel Tasarım Eğitimine Destek Bir Veri Tabanı Önerisi, (İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 60.
- Geoffrey Broadbent, Architectural Education, in Educating Architects, M. Pearce and M. Toy, Eds. (UK: Academy Editions, 1995), 13.
- Gökmen, Hikmet. Süer Dürrin, Mimarlık Eğitiminde Tasarım Stüdyolarına Farklı Yaklaşımlar, Ege Mimarlık 47, 2003
- Gür, Şengül Öymen. Bir Eleştiri Olarak Mimari Tasarım Stüdyosu, Mimari Tasarım Eğitiminde Çağdaş Önermeler, İstanbul: Yem Yayın Evi, 2017
- Gür, Şengül Öymen. Mimarlıkta Eleştirinin Eleştirisi, Mimarlık, 2009
- Gökçe Ketizmen, Mimari Tasarım Stüdyosunda Çalışma Yöntemleri: Anadolu Üniversitesi Mimarlık Bölümü Örneği, (Ege Mimarlık 47, 2003), 32-34.
- Helena Webster, The Analytics of Power - Representing the Design Juries, (Journal of Architectural Education, Vol 60 Issue 3, 2007), 23.
- Hikmet Gökmen, Dürrin Süer, Mimarlık Eğitiminde Tasarım Stüdyolarına Farklı Yaklaşımlar, (Ege Mimarlık 47, 2003),4-7.
- Itten, Johannes. Design and Form: The Basic Course at the Bauhaus and Later, Londra: Thames and Hudson, 1997
- İpşiroğlu, Nazan. İpşiroğlu, Mazhar. Oluşum Sürecinde Sanatın Tarihi, İstanbul: Hayalbaz Kitap, 2009

- Jale Nejdet Erzen, Eğitimin Estetik Sreç Olarak Yorumu ve Mimarlık Eğitimi,(ODTU Mimarlık Fakültesi Dergisi, 1976), 175-185.
- Joe Esherick, Architectural Education in the Thirties and Seventies, The Architect: The Architect: Chapters in the History of the Profession, (New York, NY: Oxford University Press, 1977), 238-279.
- Joan Draper, "The Ecole des Beaux-Arts and the Architectural Profession in the United States: The Case of John Galen Howard. In Kostof, Architect, (London, University of California Press, 1977), 42.
- Johannes Itten, Design and Form: The Basic Course at the Bauhaus and Later, (London, Thames and Hudson, 1997), 42.
- Jean-Paul Carlhian, History at the Ecole, (Journal of Architectural Education 34(1), 1980), 25.
- Levent Arıdağ, Mimari Tasarım Stüdyo Eğitiminde İletişim, Doktora Tezi, (İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2005), 85.
- Kara, Elçin. Temel Tasarım Eğitimine Destek Bir Veri Tabanı Önerisi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007
- Ketizmen, Gökçe. Mimari Tasarım Stüdyosunda Çalışma Yöntemleri: Anadolu Üniversitesi Mimarlık Bölümü Örneği, Ege Mimarlık 47, 2003
- Kostof, Spiro. The Architect in the Middle Ages, East and West. In S. Kostof (Ed.), The Architect: Chapters of the Profession, New York: Oxford University Press, 1977
- Kuhn, Deanna. Udell, Wadiya. The Path To Wisdom, Journal Educational Psychologist Vol:36, 2001
- Ledewitz, Stefani. Models of Design in Studio Teaching, Journal of Architectural Education, Vol.38, No.2, 1985
- Lowenfeld, Viktor. Creative and Mental Growth, New York: Macmillan Publishing Co., 1975
- Maslow, Abraham Harold. Frager, Robert. and Cox, Ruth. Motivation and Personality. Eds. US:Harper & Row, Publishers Inc. 1970
- Middleton, Robin. The Beaux-Arts and the Nineteenth-Century French Architecture. Cambridge:MA: MIT Press, 1982
- Nazan İpşiroğlu, Mazhar İpşiroğlu, Oluşum Sürecinde Sanatın Tarihi, (İstanbul, Hayalbaz Kitap, 2009), 178.
- Nangkula Utaberta, Badiossadat Hassanpour, Ims Usman, Redefining Critique Methods as an Assessment Tools In Architecture Design Studio,(<http://www.wseas.us/e-library/conferences/2010/TimisoaraP/EELA/EELA-58.pdf>, 2010), 5 Kasım 2017 tarihinde erişildi.
- Neslihan Türkn Dostoğlu, Mimarlık Eğitiminde İlk Yıl Mimari Tasarım Stüdyosu:Uludağ Üniversitesi Örneği, (Ege Mimarlık 47,2004), 15-19.
- Nicole Bridge, Mimarlık 101:Mimari Üsluplar, Önemli Yapılar ve Ünlü Mimarlar Hakkında Bilmeniz Gereken Her Şey, (İstanbul, Say Yayınları, 2017), 176.
- Nur Esin Altaş, Gülen Çağdaş, Ahsen Özsoy, Mimari Tasarım Stüdyoları/Mimari Proje I, (Stüdyo 1999), 14-21.
- Onur, Dilara. Zorlu, Tülay. Tasarım Stüdyolarında Uygulanan Eğitim Metotları Ve Yaratıcılık İlişkisi, The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC October 2017 Volume 7 Issue 4-www.tojdac.org, 1.11.2017 tarihinde erişildi.
- Oh, Yeonjoo. Ishizaki, Suguru. Gross, Mark D. Yi-Luen Do, Ellen. A Theoretical Framework of Design Critiquing in Architecture Studios, <https://wiki.cc.gatech.edu/designcomp/images/0/0c/DStudies-Oh.pdf>, 2012,1 Kasım 2017 tarihinde erişildi.
- Özsoy, A. Çağdaş, G. Kocagil, L.A. ve Sönmez, F.U. Mimari Tasarım Stüdyoları/Mimari Proje 3-4, İstanbul: Stüdyo Tasarım Kuram Eleştiri Dergisi, 1999
- Resuloğlu, Ç. (2012) "(Re) thinking the Basics of Design: Can Fairytales be Teaching Tools?" Conference Proceeding, Çakır İlhan, A. (Ed). World Conference on Design, Arts and Education, Antalya, Turkey, *Procedia-Social and Behavioral Journal*, Vol. 51, ss. 188-192. (ISSN: 1877-0428)

- Richard Coyne, Adrian Snodgrass, David Martin, Metaphors in The Desing Studio, (Journal of Architectural Education Vol.48, No.2, 1994),113-125.
- Robin Middleton, The Beaux-Arts and the Nineteenth-Century French Architecture. Cambridge, (MA: MIT Press, 1982)
- R, Chafee, The Teaching of Architecture at the Ecole Des Beaux-Arts. In The Architecture of the Ecole Des Beaux-Arts, (Cambridge, MA: MIT Press, 1977).
- Schön, Donald Alan. The Design Studio. An Exploration of Its Traditions and Potentials, London: Riba Publication Ltd., 1985
- Shaffer, David Williamson. Understanding Design Learning/ The Design Studio as a Model for Education, (<http://dws.www.media.mit.edu/people/dws/Isaweb/papers/designstudio>, Elektronik Kitap, 2002), 5 Kasım 2017 tarihinde erişildi.
- Smith, Steven M. Ward, Thomas B. and Finke, Ronald A. Creative Cognition Approach, London:Mit Press, 1995
- Stefani Ledewitz, Models of Design in Studio Teaching, (Journal of Architectural Education, Vol.38, No.2, 1985), 2-8.
- Steven M. Smith, Thomas B. Ward, and Ronald A. Finke, Creative Cognition Approach, (London, Mit Press, 1995), 271.
- Spiro Kostof, The Architect in the Middle Ages, East and West. In S. Kostof (Ed.), The Architect: Chapters of the Profession, (New York, NY: Oxford University Press, 1977), 182.
- Şengül Öymen Gür, Bir Eleştiri Olarak Mimari Tasarım Stüdyosu, Mimari Tasarım Eğitiminde Çağdaş Önermeler, (İstanbul, Yem Yayın Evi, 2017), 19.
- Şengül Öymen Gür, Mimarlıkta Eleştirinin Eleştirisi, (Mimarlık, 2009), 348.
- Tok, Ammar. Potur, Ayla Ayyıldız. Tasarım Stüdyolarında Eleştiri: Aktörler, Ortam, Kanallar Üzerine, İstanbul: Megaron, 2016
- Tschumi, Bernard. Berman, Matthew. Index Architecture-A Columbia Book of Architecture, Cambridge-Massachusetts: MIT Press, 2003
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü
- Tülay Zorlu, Betül Akgül, Muteber Erbay, Dilara Onur ve Aylin Aras, İç Mimarlık Eğitiminde İlk Yıl Tasarım Stüdyolarına Farklı Bir Bakış; Resimden Mekâna Kandinsky, (İÇMEK / İçmimarlık Eğitimi 2.Ulusal Kongresi, 2012), 43.
- Tükan Ulusu Uraz,Tasarlama Düşünme ve Biçimlendirme, (İstanbul, İ.T.Ü. Baskı Atölyesi,1993), 45.
- Uluoğlu, Belkis. Mimari tasarım eğitimi: Tasarım Bilgisi Bağlamında Stüdyo Eleştirileri, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, 1990
- Utaberta, Nangkula. Badiossadat, Hassanpour. Ims Usman, Redefining Critique Methods as an Assessment Tools In Architecture Design Studio,(<http://www.wseas.us/e-library/conferences/2010/TimisoaraP/EELA/EELA-58.pdf>, 2010), 5 Kasım 2017 tarihinde erişildi.
- Uraz, Tükan Ulusu.Tasarlama Düşünme ve Biçimlendirme, İstanbul:İ.T.Ü. Baskı Atölyesi,1993
- Viktor Lowenfeld, Creative and Mental Growth, (New York, Macmillan Publishing Co., 1975).
- Warren Bennis, Patrici Ward Biederman, Organizing Genius: The Secrets of Creative Collaboration. (Cambridge, Perseus Books, 1997), 180
- Webster, Helena. The Analytics of Power - Representing the Design Juries, Journal of Architectural Education, Vol 60 Issue 3, 2007
- Yeonjoo Oh, Suguru Ishizaki, Mark D. Gross, Ellen Yi-Luen Do, A Theoretical Framework of Design Critiquing in Architecture Studios,(<https://wiki.cc.gatech.edu/designcomp/images/0/0c/DStudies-Oh.pdf>, 2012) 1 Kasım 2017 tarihinde erişildi.
- Zorlu, Tülay. Akgül, Betül. Muteber, Erbay. Dilara, Onur. ve Aylin, Aras. İç Mimarlık Eğitiminde İlk Yıl Tasarım Stüdyolarına Farklı Bir Bakış; Resimden Mekana Kandinsky, İÇMEK / İçmimarlık Eğitimi 2.Ulusal Kongresi, 2012

Fotoğraf Kaynakları:

Görsel-1: Tasarım Stüdyosunda Sunum

<https://arch.yasar.edu.tr/proje-dersleri/integral-architectural-design-studio-rules-grading-criterias>

Görsel-2:Tasarım Stüdyo Örneği

<http://profitnesetgune.com/main/ted-university>

Görsel-3:Birebir Eleştiri

<http://www.architecture-wiwiki.com/tag/crits/>

Görsel-4:Grup Eleştirisi

http://pr2011.aaschool.ac.uk/students/December_2010

Görsel-5:Masa Eleştirisi

Çağrı Bulhaz Fotoğraf Arşivinden- Atılım Üniversitesi

Görsel-6:Seminer

<http://www.arkitera.com/gorus/939>

Görsel-7:Açık Jüri

<http://architecture.yale.edu/school/events/design-studio-jury-week>

Görsel-8:Jüri

http://pr2012.aaschool.ac.uk/students/December_2011